

INGLIZ VA O'ZBEK TILINI O'QITISHDA MULTIMEDIAVIY MASHIQLAR IMKONIYATLARI

G.K.Ktaybekova

*Nukus davlat pedagogika instituti
ingliz tili va adabiyoti mutaxassisligi
2-bosqish magistranti.*

Annotatsiya: O'quv jarayoniga multimedia texnologiyalarini joriy etish dolzarb masalalardan biridir, chunki bu texnologiyani til darsida juda samarali qo'llash mumkin. Multimedia texnologiyasini qo'llashning ahamiyati hozirgi zamon o'quvchilarining psixologik rivojlanishining o'ziga xos xususiyatlarini hisobga oladi va shaxsni shakllantirishga ta'sir qiladi.

Kalit so'zlar: *multimedia, o'quv jarayoni, pedagogik kadrlar, psixologik rivojlanish.*

Talab darajasida to'g'ri ishlab chiqilgan multimediaviy mashqlar matnli mashqlarga qaraganda birmuncha ilg'or usul bo'lib, o'quvchilarda muayyan tasavvur shakllanishiga yordam beradi. Ko'plab tadqiqotlarida agar muayyan prinsiplarga rioya qilinsa, multimediaviy mashqlar axborotlarni xotirada saqlab qolish va uzatishga ijobiy ta'sir ko'rsatishi o'rganilgan.

1-jadval.

Multimedaning samaradorlik prinsiplari

Prinsip	Izoh
Multimedia	Matn va grafikadan foydalaniladigan ta'lim faqatgina matndan foydalaniladigan ta'limdan afzalroq.
Makon	Matn va grafikadan foydalaniladigan ta'limda grafika va izoh matn yonma-yon joylashtirilishi maqsadga muvofiqdir.
Zamon	Matn va grafikadan foydalaniladigan ta'limda grafika va izoh matn ekranda ketma-ket emas, balki bir vaqtning o'zida aks etgani ma'qul.
Mantiq	Matn, grafika yoki ovoz haddan ziyod bo'lmagani ma'qul.
Modallik	Ekrandagi animatsiya matn bilan izohlanishidan ko'ra diktir (elektron o'qituvchi) ovozi bilan sharhlanishi yaxshiroqdir
Me'yor	Ekrandagi animatsiyaning ham diktir ovozi, ham matn bilan izohlanishidan ko'ra faqat diktir ovozi bilan sharhlanishi samaraliroqdir.
Xususiy farqlari	Mazkur prinsiplar samarasi o'quvchilarga boshlang'ich bilimlarni berishda hamda yaqin hududda yoki uzoq joylashgan muassasa o'quvchilarini o'qitishda ham sezilarli darajada namoyon bo'ladi.

O'quv jarayoniga multimediya texnologiyalarini joriy etish dolzarb masalalardan biridir, chunki bu texnologiyani til darsida juda samarali qo'llash mumkin. Multimedia texnologiyasini qo'llashning ahamiyati hozirgi zamon o'quvchilarining psixologik rivojlanishining o'ziga xos xususiyatlarini hisobga oladi va shaxsni shakllantirishga ta'sir qiladi.

Multimediali mashqlar - turli vositalar (audio, video, grafikalar, matnlar, animatsiyalar) yordamida odamlar bilan kompyuterga o'zaro muloqot qilish imkonini beradigan axborot va dasturiy vositalar majmuidan tashkil togan zamonaviy mashqlardir.

Multimediyadan foydalanish o'quvchilarning o'z qiziqishlarini o'quvchilarning turli ehtiyojlariga moslashtirishga qiziqishi va qobiliyatini yaxshilash imkonini beradigan eng qulay, samarali o'qitish usullaridan biridir.

Multimediya vositalaridan foydalanish ta'lim va o'quv jarayonini sezilarli darajada yaxshilaydi. Ko'rib turganimizdek, multimediali vositalarni qo'llash 21-asr o'quv vositalari orasida muhim o'rin tutadi. Tadqiqot shuni ko'rsatdiki, multimediyali o'quv qo'llanmalari o'quvchilarni o'qitish va o'qitishning eng muhim vositasidir.

Darsda multimediali vositalarni qo'llanishning quyidagicha turlari mavjuddir:

1) Multimedia bilan ishlash. Ushbu yondashuv sizga darslik, audio, video orqali konvertatsiya qilish imkonini beradi.

2) Kompyuter sinfida darslar (yangi materiallarni sharhlash, umumlashtirilish, sinf darsligi, ma'ruzalar, ilmiy konferentsiyalar va boshqalar).

3) Loyiha xavfsizligi darslari (o'quvchilarning ijodiy salohiyatini ro'yobga chiqarish yo'li).

4) Kompyuter qo'llab-quvvatlanadigan sinflar o'quvchilarni o'z bilimlarini sinfning turli bosqichlarida sinab ko'rishga imkon beradi.

Tili ta'limida kompyuter, multimedia va elektron darsliklar va interfaol doskalarni ishlatganda:

- mavzu o'rganiladi;
- to'g'ri talaffuzi o'rganiladi;
- Qoidalar chizmalar orqali tushuntiriladi, bu esa yodda saqlashga yordam beradi;
- Audioyozuvlar darslarni jonlantiradi;

– O‘quvchi/talaba istalgan mavzu bo‘yicha mashq va vazifalarni, testlarni takroran bajarishi mumkin.

Multimedia texnologiyalarini o‘quv jarayoniga kiritish matn, grafik, animatsiya, audio va video yaratishga imkon beradi. Multimedia dasturlari insonning barcha nutqiy ko‘nikmalarini (fikrlash, nutq va boshqalar) faollashtiradi.

O‘zbek tili va ingliz tilini o‘qitishda audio materiallar, multimediyani qo‘llashda zamonaviy ko‘rgazmali qo‘llanmalar asboblarni ishlatish katta ahamiyatga ega bo‘lishi kerak. Kurs davomida yorug‘lik va texnik ovoz texnik jihozlar (VCR, televizor, proektor, multimediya proektor, kompyuter) o‘zga tilda gapiradigan o‘quvchilar tilini o‘zbek tilida ko‘rish uchun foydalanib ma‘lumot olishda yordam beradi. Bu holat o‘quvchilarga nutqni yaxshilashga yordam beradi. Tinglash orqali ular nutq xatolarini tuzatishi mumkin. «Audirovanie» atamasining o‘zi ham chet tilini tinglash va tushunishni anglatadi. Ovoz yoki videotasmalarni tinglayotganda kommunikativ mashqlar bajarilishi kerak. Ovoz yoki video tasma tinglovchilar bilan muloqot mashqlari tinglanganda, grammatik qoidalarni o‘rganishda amalga oshirilishi kerak.

Vazifalarning qiyinchiliklarini inobatga olgan holda, muloqot va monolog kabi yangi so‘zlar va iboralarni qo‘llash kerak. Filmni tomosha qilyotib yangi so‘z yoki iborani eshitganda pauzaga qo‘yib keyin shu so‘zlarni takrorlash va savollarni takrorlash kerak. Dars yakunida esa bo‘yicha test savollari va test natijalarini baholash kerak.

Til o‘rganishda multimedia vositalarini joriy qilish quyidagi natijalarni beradi:

- Darsga qiziqish ortadi, o‘quvchilar mustaqil ishlashga o‘rganadi.
- o‘quvchilar o‘larini sinfda erkin xis qilishadi.
- O‘quv jarayonida har bir o‘quvchining faol ishtiroki ta‘minlanadi.
- o‘quvchi ijodkorligini namoyon qila boradi.

Ustoz kuzatuvchi emas, baholovchi emas, balki bilim faoliyatini tartibga soluvchiga aylana boradi. Bu esa o‘quvchi shaxsiga yo‘naltirilgan ta‘limga boshlaydi.

Darhaqiqat, zamonaviy jamiyatning muhim tarkibiy qismi bu madaniyatlararo aloqa samaradorligini va ko‘p madaniyatli shaxsni shakllantirishni ta‘minlaydigan chet tilini bilishdir. Bu borada multimediyali mashqlar ingliz tilini o‘qitishning qo‘shimcha vositasi sifatida qaraldi. O‘quvchilarga o‘zbek tilini,

ingliz tilini o'rgatish jarayonida ularning axborot texnologiyalari bilim olish vositasiga aylanadi. Vaholanki, tilni o'qitishda asosiy vositaga aylanayotgan multimediyali mashqlardan foydalanish metodikasi ilmiy va metodik adabiyotlarda yetarli darajada tadqiq qilinmayapti. Tadqiqotimiz o'quv mashg'ulotlarini multimediyaviy mashqlardan foydalangan holda ingliz tilini o'rgatishda ta'lim imkoniyatlari va ularda nutqiy kompetentsiyasini shakllantirishga qaratildi. Bu esa o'zbek tili va ingliz tilini o'qitish jarayonida axborot kommunikatsiya texnologiyalarini tatbiq qilishni nazarda tutuvchi o'quv jarayonini tashkil etishning an'anaviy yondashuvlarini qayta ko'rib chiqish imkonini yaratdi.

Shubhasiz, internet-resurslardan foydalanish imkoniyatlari nihoyatda katta. Global internet tarmog'i foydalanuvchilar joylashuvidan qat'i nazar zarur ma'lumotlarni olish uchun sharoit yaratadi. Bugungi davr o'qituvchisi o'quvchilarning bilimlarini masofadan turib qulay vaqtda, auditoriyaning mavjud yoki yo'qligidan qat'iy nazar, ma'lum bir guruh uchun o'quv jarayonini individual ravishda tashkil qilish mumkin. Oliy ma'lumot olish internetga ulanmasdan, ba'zi elektron qurilmalardan foydalanmasdan tasavvur qilish deyarli mumkin emas. Bu esa internet texnologiyalaridan foydalanish butun insoniyatning kundalik hayotining ajralmas qismiga aylanib borayotganligidan dalolat beradi. SHuni ta'kidlash kerakki, butun dunyoda internet, ijtimoiy tarmoqlardan tobora kengroq foydalanilmoqda. SHu nuqtai nazardan, ushbu texnologiyalar allaqachon butun dunyo bo'ylab faol aholining, shu jumladan ta'lim oluvchilarning kundalik hayotining ajralmas qismiga aylangani aniq bo'lib turibdi. SHunday qilib, aynan shu texnologiyalar, foydalanuvchini har kuni, har kuni 24 soat davomida doimo kuzatib boradigan, ma'lum xizmatlarni, shu jumladan ta'lim xizmatlarini olish uchun qulay vositaga aylandi. Bugungi kunda nafaqat mamlakatimizda, balki butun dunyoda ijtimoiy mediadan keng foydalanishni o'quv jarayoniga kiritish masalasi pedagogik davralarda juda faol muhokama qilinmoqda.

Internet tarmoqlarida multimediyaviy mashqlar yaratish imkonini beruvchi platformalar va saytlar mavjud bo'lib, ulardan esa o'quvchilarga mustaqil bilim olish, o'zlashtirgan bilimlarini mustahkamlash sifatida foydalanmoqda. SHu ma'noda, multimediyaviy mashqlar ingliz tilini o'rgatish uchun qimmatli funksiyalarga ega. Ularni kontentni yetkazish vositasi va olgan bilimlarini baholash, o'zlashtirish jarayonini nazorat qilish vositasi sifatida qo'llash mumkin. Bu esa aralash ta'limni amalga oshirish, o'quvchilarni turli ta'lim shakllaridan foydalanish orqali faollashtirish demakdir.

O'zbek tilining mamlakat miqyosida, ta'lim bosqichlarida davlat tili va xorijiy til sifatida o'qitilishi, uning respublika va dunyo miqyosidagi nufuzini oshirish masalasi nihoyatda dolzarb bo'lib turibdi. O'zbek tili o'qitishni takomillashtirish vazifasi kun tartibida turgan ayni paytda mazkur dissertatsiya ishi o'z oldiga ta'lim sifati va samaradorligi uchun nihoyatda muhim bo'lgan o'quv topshiriqlarini takomillashtirish, zamonaviylashtirish muammosi bilan shug'ullandi va quyidagi xulosalarga keldi.

1. O'zbek tili va ingliz tili darslarida, asosan, matnlar ustida ish bajariladi, mashqlar, topshiriqlar qo'llaniladi. Bu resurslarni zamonaviylashtirish, multimedia texnologiyalari bilan integratsiyalash zamon talabidir.

2. An'anaviy mashq va topshiriqlar negizida ularni zamonaviylashtirish va o'quv adabiyotlariga olib kirish, shu bilan birgalikda intehfaol mashqlardan onlayn foydalanish o'quvchi/talabalarning bilimini mustahkamlaydi, fanni chuqurroq o'rhanishga yo'naltiradi, fikrlash ko'nikmasini rivojlantiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Jalgasovna, A. S. (2022). About the Commonality of Poetic Forms. Czech Journal of Multidisciplinary Innovations, 11, 58-61.
2. Jalgasovna, A. S. (2022). Historically formed poetic form.
3. Ibrahim, S., & Aydin, S. (2021). In alisher navoi's friend" hayratul-abror" songing of ethical issues. Emergent: Journal of Educational Discoveries and Lifelong Learning (EJEDL), 2(01), 23-25.
4. Yuldashevna, I. U. (2022). The Role of Parasite Words in Providing Speech Intention. Eurasian Journal of Learning and Academic Teaching, 14, 80-82.
5. Ibragimova, U. (2021). Methods of word formation in uzbek dialects of the republic of karakalpakstan. ACADEMICIA: AN INTERNATIONAL MULTIDISCIPLINARY RESEARCH JOURNAL, 11(1), 1822-1828.
6. Asadov, M. (2022). Artistic image possibilities and interpretation of perfection. ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal, 12(9), 126-130.